

**ОБРАЗЕН И ЦЕННОСТЕН КОМПОНЕНТ НА
КОНЦЕПТА СИГУРНОСТ (ВЪРХУ МАТЕРИАЛ ОТ
ФРАЗЕОЛОГИЧНИЯ ФОНД НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК)**

Диана Иванова Илиева, PhD

Университет по библиотекознание и информационни технологии
d.ilieva@unibit.bg

**FIGURATIVE AND VALUE COMPONENT OF SECURITY
CONCEPT
(ON THE MATERIAL OF THE BULGARIAN LANGUAGE
PHRASEOLOGICAL FUND)**

Diana Ivanova Ilieva, PhD

University of Library Studies and Information Technologies

Анотация: Концептът е основополагащ термин в категориалния апарат на съвременната наука лингвокултурология. Неговата природа като многомерно смислово образувание се състои от три компонента: понятиен, образен и ценностен. След като осъществихме първата стъпка в анализа на един от не изследваните в лингвокултурологично отношение концепти – концепта сигурност (изследване на понятийното му ядро), цел на настоящото проучване е втора стъпка от анализа му – открояване на неговия образен и ценностен компонент върху материал от фразеологичния фонд на българския език.

Ключови думи: структура на концепта, концепт сигурност, понятийно ядро, образен и ценностен компонент, лингвокултурология, фразеологичен фон.

Abstract: A concept is a fundamental term in the categorical apparatus of the modern science linguoculturology. The nature of the concept as a multidimensional meaningful entity consists of three components: conceptual, imaginary and valuable ones. After having performed the first step in the analysis of one of the non-linguistically investigated concepts – the security concept (research of its conceptual core), the aim of the present study is the second step of its analysis – highlighting of its figurative and value component on the material of the Bulgarian language phraseological fund.

Key words: concept structure, security concept, conceptual core, image and value component, linguoculturology, phraseological fund.

Създадена в края на XX век, младата наука Лингвокултурология неминуемо извървява пътя на сътворяване и противоборство на термините от категориалния й апарат – специално образувани според специфичните й нужди или заимствани от сродни науки. Научните търсения на лингвокултуролозите водят до създаване на термини с близко съдържание, което поражда неяснота, неопределеност, понякога дву-

смысле. Такъв е случаят с термините *концепт* (Асколдов, Лихачов, Степанов, Карасик, Воркачов, Слишкин и др), *култураема* (Воробъов), *лингвокултураема* (Воробъов), *логоепистема* (Верещчагин, Костомаров, Бурвикова), *акумулема* (Аврамова) и др., призвани да опишат основната категориална единица в лингвокултурологията. През последните години става очевидно, че терминът *концепт* е значително по-често използван в научните среди. Не случайно известният руски лингвокултуролог С. Г. Воркачов отбелязва, че терминът *концепт* като „чадъробразен” термин в конкурентна борба с останалите лингвокултурологични термини се оказва много по-жизнеспособен по честотност на употреба в сравнение с останалите протерминологични новообразования като „лингвокултураема”, „митологема”, „логоепистема”, и др. (Воркачов 2003: 5).

Като възлов термин в категориалния апарат на лингвокултурологията той представлява категория в сферата на мисленето; по тази причина е невъзможно тя да бъде непосредствено наблюдавана, не е лесно и да бъде изследвана, тъй като не се поддава на измерване с тривиални мерни единици. За целта са нужни добре мотивирани еднозначни критерии за анализ. Те са в основата на търсенията на изследователите-лингвокултуролози: изследване на етимологията на съответния концепт, анализ на неговите лексикографски дефиниции от широк кръг източници, ексцерпиране на употребите му от различни дискурси, семантична трансформация на образните импликации на дадения концепт във фразеологичния и паремиологичен фонд. Сложността при определянето на концепта произхожда от двустранната връзка между език и съзнание – категориите на съзнанието се реализират чрез езиковите категории и в същото време се детерминират от тях; културата детерминира концепта. С други думи, концептът е ментална проекция на елементите на културата. Съотношението на феномените език и култура е извънредно сложно, т. к. езикът е част от културата и същевременно е външен фактор за нея. Езикът и речта са сфери, в които концептът намира своята предметна реализация. Когато понятието намери словесен изказ, изразен чрез дума или словосъчетание, и имплицитно включи емоционални нюанси, спомени и преживявания, то се превръща в концепт. Концептът съдържа тези значения, образи и етноспецифика в представите на индивида, на които той се опира в индивидуалния си опит, черпейки от богатия предшестваш опит на колективното познание.

Известният руски лингвокултуролог В. И. Карасик откроява три компонента в структурата на лингвокултурологичния концепт като многомерно смислово образувание: понятиен (фактуален), образен и ценностен (Карасик 1996: 3). Понятиятната същност на лингвокултурния концепт е основата на неговата структура. Понятиятният компонент на концепта намира израз в човешкото съзнание във вербална форма. Останалите два компонента – образен и ценностен – са имплицитно съдържащи се в изследваните единици и са в основата на семантичната трансформация, която трябва да бъде извършена от изследвателя. Те са отличителните характеристики, по които понятието се отличава от концепта. Понятиятната природа на лингвокултурния концепт се свързва основно с лексикографското му описание, с анализ на семантиката на ключовата дума, нейните деривати, контекстуални синоними и антоними като част от парадигматиката му. За определянето ѝ в предходна наша статия (Илиева, Манев 2017) – първа стъпка в изследването на анализирания концепт – бе ексцерпиран и подложен на анализ лексикографски материал от различни източници – етимологични, тълковни, енциклопедични, синонимични и тезаурусни речници.

Сигурността е понятие, свързано с важни екзистенциални страни от живота както на отделната личност, така и на групата. Поради тази причина то е едно от най-често използваните и коментирани понятия; употребата му се налага все по-често в съвременieto ни и това налага разглеждането му като *концепт-константа* (Степанов 1997). Именно поради това е необяснимо, защо в редица български речници от самото начало на XX век, понятието *сигурност*, свързано с такъв важен показател от екзистенциалния минимум с много малки изключения не е отразено. Немногобройни са и случаите на описание на понятието в лексикографски издания и от началото на XXI век.

Тук ще се позовем само на някои от изводите от изследването на понятийния елемент на концепта *сигурност* (Илиева, Манев 2017), който се разглежда в лексикографска съпоставка с лексеми от същия парадигматичен ред (лексеми като *безопасност*, *опасност*, *риск*, *защита*). Тълковният речник от 1973 г. разглежда лексемата *сигурност* като „качество на сигурност, увереност, положителност“ (както РСБКЕ 1959), но като второ вече е отразено значението „липса, отстраняване на всякаква опасност, безопасност“ (БТР 1973:920). С незначителна разлика е отразено това второ значение на лексемата и в четвъртото издание на този речник „*липса на опасност; безопасност*“ (БТР 2004: 881).

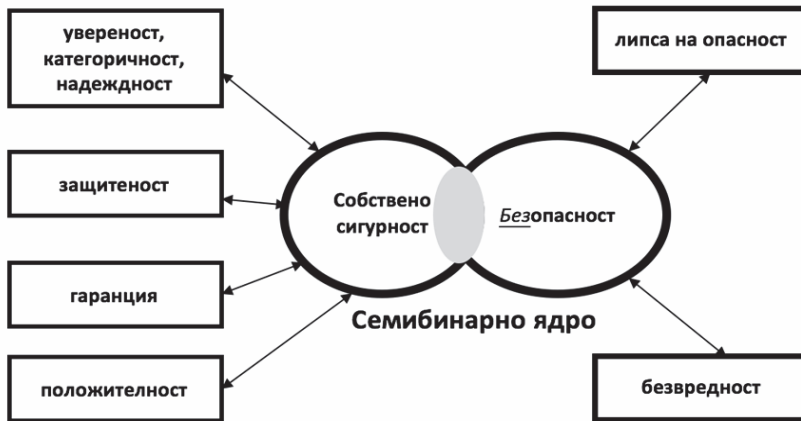
В края на 80-те години на миналия век наред със синонимични значения като „положителност, категоричност, увереност“ понятието *сигурност* е отбелязано и със синоними като „*безопасност, защитеност*“ и „*гаранция, залог*“ (БСР 1987). Това е стъпка напред в лексикографското отразяване на понятието, имайки предвид, че издаденият почти декада по-рано Синонимен речник въобще не включва понятия от синонимния ред *сигурност – безопасност* (СРСБКЕ 1980).¹

Аналитичният обзор на лексикографските определения за *безопасност* ни дава основание да направим извода, че за българската езикова картина на света безопасността е свързана със „защитеност (не подложен на опасност), сигурност и безвредност“. Тук на предна позиция изпъква смисълът на ситуация/човек, които са безвредни или не подложени на някаква опасност (напр. безопасни храни, безопасни условия за живот, безопасност на труда, на автомобила, на движението, на пациентите, на ядрените централи, и др.) Сигурността включва семи като „увереност, категоричност, надеждност“, „положителност“, „безопасност“, „защитеност“, „гаранция“ (сигурен отговор, сигурни взаимоотношения, национална сигурност, международна сигурност, енергийна сигурност, информационна сигурност, социална сигурност, сигурност на спирателната система).

За разлика от начални словоформи, регистрирани в паметници от 14-15 век и в лексикографски източници от средата на миналия век (с основно значение „увереност, вяроност, обезпеченост“), съвременното понятийно ядро на концепта *сигурност* в българския език благодарение на синонимичните парадигматични отношения с лексемата *безопасност* визира семи със семантика „липса на опасност, защитеност“.

Направеният анализ на понятийното ядро на концепта *сигурност* въз основа на богат лексикографски материал ни дава основание да направим извода, че понятийното му ядро има семибинарна структура (Илиева, Манев 2017):

¹ Въпросът за „корените“ на двете давани като синоними в някои лексикографски източници понятия *сигурност* и *безопасност* се разглежда в: Илиева, Манев 2017.

Ядро и крайдрена зона на концепта *сигурност*

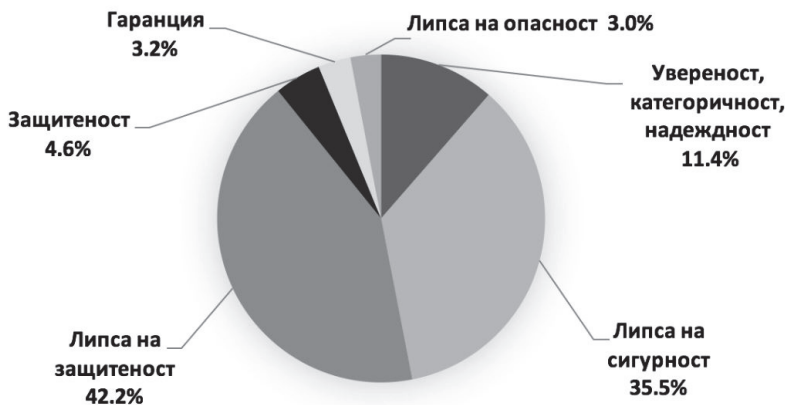
За да се определи структурата на концепта е нужно да се вземат предвид и другите два компонента от същността му – образен и ценностен. Те отразяват съвременни асоциации и оценки и са имплицитно заложени основно във фразеологичния и паремиологичен фонд на всеки етнос. Настоящото изследване обхваща 474 фразеологични единици от състава на най-често използваните от българската езикова личност изрази².

Образните асоциации са в основата на образно-метафорични конотации, сравнения или прецедентни връзки. Те са това, което е определящо за разграничаването на концепта от понятието, лишено от фигуративност. Нещо повече, предметните и други конотации, участвали в изграждането на концепта, спомагат за разкриване на етнокултурната му специфика. Образните представи, създадени чрез прототипична категоризация на действителността, също играят роля за направените обобщения. „Хората създават конкретен или абстрактен образ на предмети, принадлежащи към определена категория. Ако с негова помощ човек възприема действителността, този образ се нарича *прототип*: член на категорията, намиращ се най-близо до този образ, ще бъде оценен като най-добър образец от своя клас или като по-прототипичен екземпляр в сравнение с всички останали” (Кубрякова, Демянков 1996: 144). „Образите” са тясно свързани с възприятията. Те възникват въз основа на постъпващата информация от обкръжаващата среда. Образният компонент включва „зрителни, слухови, тактилни, вкусови или възприемани чрез обонянието характеристики на предметите, явленията, събитията, отразени в паметта ни” (Карасик 2002: 5). Благодарение на анализа на данните/информацията, получавана от външния свят, у езиковата личност се появява определена картина – картината на света от нейното обкръжение, която е в основата на пораждането на ред други образи.

Особено интересни са емпиричните резултати, получени от ексцерпирането и анализа на фразеологичните единици. От тях е ясно, че когато става въпрос за сигурност, съзнанието на българската езикова личност е по-скоро заето от случаите на „не

² Проучването е осъществено въз основа на два добре познати източника на фразеологични единици в България: книжното издание на Вътов 1998, както и на достъпния онлайн фразеологичен речник „Български фрази и изрази”.

сигурност”: липса на защитеност (185 фразеологизма и 15 техни варианта) и на липса на сигурност (158 фразеологизма и 10 техни варианта). Положителните явления, касаещи сферата на сигурността, са намерили значително по-малко честотен езиков израз: семи от понятийното ядро на концепта *сигурност* като „увереност, категоричност, надеждност” (49 фразеологични единици и 5 вариантни форми), „защитеност” (20 фразеологични единици и 2 вариантни форми), „гаранция” (15 фразеологизма), „липса на опасност” (14 фразеологизма), „липса на безвредност” (само 1 регистриран пример със свой вариант).

Диаграма: Образен компонент на концепта *сигурност*

Ще се спрем на всяка от семите. С най-много фразеологизми е представена семата *липса на защитеност* – 42,2% (общо 200 примера от събрания корпус от 474 фразеологизма) – *бутам пръст в раната, вадя нож, вдигам бял байрак, внезапно нападение, вартоломеева нощ, вземам здравето на някого, виждам сметката (на някого, нещо), един други се гризем и се ядем, жив-умрял съм, смъртна опасност, спуквам от бой, счувам кокалите* и мн. др. В повече от половината от примерите, обективиращи семата, образният компонент е представен чрез метафори (58%): *влизам на вълка в устата, вадим (дерем) си очите, вадя (изкарвам) душата на някого, вися на косъм (на конеца), гази ме валяка, горя между два огъня, глас в пустиня, подписвам си смъртната присъда, смилам на кайма, ставам на кайма, смилам от бой* и др. В последните три примера и предметният образ („кайма”), и глаголят („смилам”) предават идеята за липса на защитеност, представяйки я образно като разрушаване, надребняване на цялото на малки парченца. В голяма част от ексцерпиранияте случаи (43%) схемата е изградена въз основа на предметен образ - *вадя нож; влизам (падам, хващам се, улавям се) в капана (клопката, примката); замирисва на барут, гледай (внимавай) в картинката; кръстоносен поход (срещу нещо/ някого); режа главата (на някого); скрита заплаха; слагам на мушката; тегля куришума / ножа; фамилията ще разплача* и др. При някои от фразеологизмите предметният образ е съчетан със сома-

тизми³: *главата ми е в торбата, заравям си главата в пясъка, глас в пустиня, на топа на устата, опря ножа до кокала*, в други случаи – със зооними: *гнездо на оси, за една бълха цяла черга изгарям, попадам на вълка в устата, забърквам се като куче в небрано лозе* и др.

Образното възприемане на света около нас е представено чрез соматизми (без да са в съчетание с други образни средства, самостоятелно) в една трета от ексцерпирания материал по семата: *бутам пръст в раната, вадим (дерем) си очите, вдигам ръка (на някого), влизам в устата (на някого), загазвам до шия, застива ми кръвта, режа главата (на някого), с единия крак в гроба* и др. Голяма част от тях са фразеологизми, свързани с обозначаване на главата и органите, разположени на/в нея: *режа главата* (отстранявам някого с груба сила), *режа глави* (жестоко ще се разправя с някого), *влизам на вълка в устата, вадим (дерем) си очите, вися на косъм, главата ми е в торбата, гледам с криво око, загазвам до шия, заравям си главата в пясъка, смазвам главата (на някого), строшавам (счупвам) главата на някого* и др. Това не е случайно: за не малко езикови картини на света, а очевидно и за българската, е типична представата за света, при която на главата е отредена главна функция: тя „взема решения”, тя определя посоката на движение и развитие, тя е една от жизнено важните органи на човешкото тяло. Ето защо тя се асоциира с неща, жизнено важни и за етноса – сигурността, имаща най-ярко представена сема „липса на защитеност”. „По същата причина душата на човека, непосредствено свързвана с виталността му, е представена в метафорични фразеологични съчетания: *вадя (изкарвам) душата на някого, бъркам в душата*. Семата „липса на защитеност” е образно представена и с опорна дума „ръка/ръце” – друг начин да се изтъкне значимостта на образа (с ръцете човек твори, те му помагат да оцелява в околния свят, често враждебен): *вдигам ръка против някого, слагам ръка, връзвам ръцете (на някого), връзани са ми ръцете, попадам в ръцете*.

Втората по честотност сема е *липса на сигурност* (35.3%): *свил ми се е стомахът, стоя като на тръни, студена война, треперят ми гащите, утре по това време, формажорно обстоятелство, хабя си патроните, хвърлена ръкавица* и мн. др. Образният компонент тук в огромна част от случаите е представен с метафори (79.8%), което е много силен аргумент за подкрепа на тезата за същественото значение на алегоричното мислене при представянето и именуването на картината на света: *ахилесова пета, вземат ме мътните, фурнаджийска лопата, ушите ми са на четири, улавям се на въдицата, слагам си главата в торбата, правя си оглушки, по бели гащи, с лека ръка* и др. Предметният образ при тази сема е представен също в силна позиция в сравнение с предходната сема (43%), дори в по-силна – 53%, което показва здравата връзка на народното въображение с предметите от обкръжаващото ежедневие: *златни планини, запалвам фитила (на някого), играя си с огъня, засичам заплаха, духът е изпуснат от бутилката, дрънкам оръжие, държа барута си сух, друг вятър вее, удрям през просото, едва връзвам двата края* и т.н. Както народният гений сравнява липсата на сигурност с предметния образ на крехката и лека сламка, за която се хваща удавникът („удавник за сламка се хваща”), така той търси подобни форми за алегорично представяне на предметите, за които човек се „хваща” в трудни, несигурни ситуации, както и на предметите, които счита за опасни за поддържане на неговата сигурност. Последният от изброените случаи е обективизиран чрез многобройните фра-

³ *Соматизъм* (от гр. *soma*, род. падеж *somatos* – „тяло“) // БЕР В лингвистиката терминът соматизъм се използва за езикови средства, обективиращи частите на човешкото тяло, неговите външни и вътрешни органи и съставки, сетивата.

зоологизми, включващи глагола „хващам”, но построени и върху соматизми и метафори: *хващам се на въдицата, хващам в мрежата, хващат ме нерви, хваща ме беся, хваща ме чумата за врата, хващам натясно, хващат ме бесовете, хващат ме братята, хващат ме дяволите, хващат ме лудите, хващат ме рогатите* и т.н. С особена честотност тук се среща и глаголят „хвърлям”: *хвърлена ръкавица, хвърлям фитили, хвърлям в оркестъра, хвърлям въдицата, хвърлям пепел в очите, хвърлям камъни в градината, хвърлям се в дълбокото, хвърлям се с главата надолу, хвърлям се с главата напред, жребият е хвърлен* и др., където според семантиката на предметния образ имплицитно се подразбират такива случаи на липса на сигурност като отправено предизвикателство или подстрекателство, неподготвеност за определена ситуация и поради това силна, неприятна изненада, заблуждаване на някого, започване на начинание с много неизвестни и т.н. В някои случаи перлокутивният ефект на образния компонент е подсилен от фразеологизми, съчетаващи предметен образ със зооними: *една лястовица пролет не прави, пускам бръмбари в главата, куче влачи, дияр няма* или със соматизми: *с единия крак в затвора, слагам си главата в торбата, сърби ме гърба за тояга, ритам с бос крак срещу ръжен* и др. В други случаи соматичният елемент е изразен чрез съществително, представящо соматизъм: *тичам по петите, умивам си ръцете, устата ми големи и те ме бият, хаплив език, ходя на чужди крака* или пък чрез глагол, обективиращ соматични усещания: *тръпки ме побиват, треперят ми мартинките, треперят ми гащите, трака ми ченето*.

Впечатление в извадките на тази сема прави употребата на глагола *ям* в изрази като *ям трици, ям хляб и сол, ще ядем хляб и зъби, ще ям опинците, ще яде ли Хасан баница*, подчертаващи икономическата несигурност за утрешния ден или пък във фразеологизми като *ядем си главите* (караме се, враждуваме помежду си), *ям си месата* (постоянно се измъчвам, ядосвам се и се самобичувам), *ял съм попарата (на някого)*, където глаголят „ям” с архетипно значение „поглъщам нещо” обективира емоционалната нестабилност и несигурност в групата и на отделната личност. Глаголят *играя*, употребен във фразеологични изрази самостоятелно, чрез деривати или в съчетание със съществителното *игра* също имплицитно внушава липса на сигурност поради непредсказуеми последици или своеволничене, загатнати в изразите: *играя опасна игра, играя си с огъня; разигравам си коня*.

Семата *увереност, категоричност, надеждност* (11.4%) е употребена четири пъти по-рядко от първата по честотност сема и три пъти по-рядко от втората: *аз съм насреца, в бойна готовност, времето е наше, влизам в релси, вървя по царския път, държа коз в ръцете си, държа под контрол, играя на сигурно* и др. Образният компонент, както при първите две семи, е изграден в преобладаващата част от ексцерпиранияте примери въз основа на метафората (68.5%): *въръщам в правия път, в крак съм с нещо, влизам в атмосферата* (книж. – приобщавам се към настроенята, изискванията в някаква среда), *влизам в релси, връзвам си гащите* (осигурявам се, за да не бъда изненадан) и т.н. В голяма част от случаите (42.6%) образният компонент е построен на предметна асоциация: *въръщам в правия път, Гордиев възел* (заплетено и трудно разрешимо нещо), *държа юздите изкъсо, държа сметка* (следа за изявите и поведението на някого и му търся отговорност), *играя на въже* (умело и хитро лавирам, действам ловко и обиграно), *ясно като бял ден* и др. В 25.9% от извадките за тази сема образният компонент е представен чрез соматизъм: *рамо до рамо, управлявам с желязна ръка, душата <си> давам* (готов съм на всякакви жертви за някого и нещо, което обичам), *гледам с четири очи* и др.; в някои от случаите фразеологизмите, образувани от соматизми, съчетават и предметен образ: *ял съм барут с шепя* (участвал съм не веднъж в бой, в сражение; преминал съм през много опасности, изпитан и на-

дежден съм). Тук зоонимите, обективиращи семата, не са много често употребявани, затова пък се наблюдава особеността те да са използвани по двойки в една и съща фразеологична единица: *ударям и лисица и заек; не си оставям колата (магарето) в калта (коня в реката); хващам бика за рогата*. За образното представяне на тази сема са интересни случаи на персонификация – *щастие то ми се усмихна*, както и случаи, когато глаголт е в положителна форма, а цялостният смисъл на фразата е отрицателен – *ще върже черна кърпа* (никак не тъжа, не скърбя за някого или нещо; никак не ме е грижа; твърд съм и непоколебим). В последния случай за образното представяне на фразеологизма играе роля и прозодиката: интонацията при употреба на фразеологичната единица в контекст задължително включва иронични нотки, подсилващи отрицателния смисъл на израза.

Семата *защитеност* (4.6% от целия копрус фразеологизми), както и при предишните семи, неизменно е построена въз основа на метафора – 63.6% от извадките с тази сема: *ханаанската земя* (благословено с изобилни блага и богатства място), *расъл под крило, под егида, имам гръб зад себе си, имам връзки, за своята черга, връзвам в девет възела* и др. В половината от случаите образният компонент е изграден върху предметни асоциации: *разбивам оковите, подавам ръка, военна дисциплина* и др.; в близо една пета от извадката за тази сема тя е обективирана чрез соматизми (*запазвам си кожата*), такава е честотността и на примерите, съдържащи времеви признак (*во веки веков*). Определено при тази сема се откроява пространственият признак (45.5%), който „онагледява” убежището, където е намерена защита или изобразява застъпничеството, покровителството, което създава чувството на защитеност: *имам гръб зад себе си, под егида, под крилото ми, расъл под крило, ханаанската земя, ще дойде слънцето и пред нашата врата/порта*, като в последния пример са преплетени пространствения с времевия признак.

Почти еднакво равнопредставени⁴ са семите *гаранция* (3.2 %): *гаранция-Франция, давам гаранция, имаш ми думата, говорим един и същ език* и семата *липса на опасност* (3 %): *буря в чаша вода, бял кахър, с развързани ръце, успехът е в кърпа вързан, хващам капия, шапка на тояга*. При втората сема метафоричното изграждане на образния компонент обхваща всички ексцерпирани примери (т.е. 100%), а при първата 66.7%. И при двете семи предметният признак е в основата на изграждането на образния компонент в около половината от случаите: 60% при семата *гаранция*: *пипам с ръкавици, пипам с бели ръкавици, пипам с меки ръкавици* и др.; 50% при семата *липса на опасност*: *успокоявам топката, хващам месечината за опашката* (постигам големи успехи, сполучвам много) и др.

Специално трябва да хвърлим светлина върху спецификата при семантичните трансформации на фразеологизми (и паремии): в зависимост от контекста един и същи фразеологизъм или паремия могат да се „декодират” по различен начин. Така например фразеологичната единица *залагам си душата (главата)* може да бъде разглеждана към семата *липса на сигурност* според първото си значение „жертвам или готов съм да се жертвам за нещо”, а според второто си значение „напълно съм уверен в достоверността на нещо, съвсем съм сигурен, че нещо ще стане, че е така” към се-

⁴ Поради малкия процентен дял на тези две семи в общата извадка, няма да се разглеждат всички срещнати случаи на образното им представяне (чрез соматизми, зооними, времеви или пространствени признак и т.н.). Нищожният процентен дял (само един пример: *бия отбой* = отстъпвам, отказвам се от нещо) е причината да не се разглежда друга сема – *липса на гаранция*. Поради същата причина не се разглежда субконцепта *липса на безвредност* от понятийното ядро на концепта *сигурност* (вадя/изваждам кестените от огъня).

мата *увереност, категоричност, надеждност*. Подобен е случаят с фразеологизма *уреждам си сметките*, който според първото си значение „ликвидирам окончателно някакви парични отношения с някого” се отнася към семата *увереност, категоричност, надеждност*; според второто – „изяснявам личните си отношения с някого, като търся отговорност за постъпките му” се отнася към семата *липса на сигурност*, а според третото значение „разправям се сурово с някого, отплащам му се, отмъщавам си, като го убивам” – към семата *липса на защитеност*. Посочените примери не са епизодично срещани, напротив. Те са често срещано явление, което в някои случаи дори се използва съзнателно за постигане на перлокутивен ефект в речта. Изследователите трябва винаги да имат предвид подобни флукутации в значението според контекста, дължащи се на богатството на езика и на полисемията в него.

Същността, своеобразието, спецификата на лингвокултурния концепт е заключена в неговата *ценност* за индивида, за групата/ нацията. Тази ценност е имплицитно заложена в него и е вербализирана чрез широк спектър от образни представи на индивида, в основната си част метафорично изразени чрез средствата на предметни, соматични, зоонимни, времеви или пространствени асоциации и др. Не случайно известната руска лингвокултуроложка В.А. Маслова твърди „Ценността е винаги център на концепта, понеже концептът служи за изследване на културата, а в основата на културата е положен ценностният принцип” (Маслова 2004: 41).

Направеното обстойно изследване за концепта *сигурност* въз основа на предварителното изучаване на понятийното му ядро, както и анализа на образните съставлящи на семите му дава основание да се направи обобщение за ценностната съставляща за концепта: когато става въпрос за сигурност, съзнанието на българската езикова личност е по-скоро заето от случаите на „не сигурност”: семите *липса на защитеност* и на *липса на сигурност* са не само числено най-категорично представени; те са с най-калейдоскопично представена образна съставляща. Положителните явления, касаещи сферата на сигурността (семи като „увереност, категоричност, надеждност”, „защитеност”, „гаранция”, „липса на опасност”, „липса на безвредност”) са намерили значително по-малко честотен езиков израз и не толкова ярко образно представяне.

Литература:

1. *БЕР*: Биологический энциклопедический словарь. Електронен ресурс. Достъп на: https://dic.academic.ru/contents.nsf/dic_biology/(12.08.2017).
2. *БСР 1987*: Български синонимен речник. Нанов, Л., А. Нанова. София: Наука и изкуство, 1987.
3. *БТР 1973*: Български тълковен речник. Л. Андрейчин и др., 3-то издание, София: Наука и изкуство, 1973.
4. *БТР 2004*: Български тълковен речник. Л. Андрейчин и др., 4-то издание допълнено и преработено от Д. Попов, София: Наука и изкуство, 2004.
5. *Воркачов 2003*: Воркачев, С. Г. Концепт как „зонтиковий термин” // Язык, сознание, коммуникация. Вып. 24. - Москва, 2003, стр. 5–12.
6. *Вътов 1998*: Вътов В. Малък фразеологичен речник на българския език, В. Търново: Слово, 1998.
7. *Илиева, Манев 2017*: Илиева, Д., Е. Манев. Понятийно ядро на концепта сигурност. // Конференция с международно участие, „Промени в средата за сигурност”, Варненски свободен университет, май 2017 (под печат).

8. *Карасик 1996*: Карасик, В.И. Культурные концепты: проблема ценностей // Языковая личность: культурные концепты. Сб. науч. тр. – Волгоград, „Перемена”, с. 3-16.
9. *Карасик 2002*: Карасик, В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. – 477.
10. *Кубрякова, Демянков 1996*: Кубрякова, Е., В. Демянков, Ю. Панкрац, Л. Лузина. Краткий словарь когнитивных терминов. Под общ. ред. Е. С. Кубряковой. Москва: Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996.
11. *Маслова 2004*: Маслова, В.А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие. Минск: ТетраСистемс, 2004. - 256 с., ISBN 985-470-165-4.
12. *РСБКЕ 1959*: Речник на съвременния български книжовен език. Т.3. София: Изд-во на БАН „Проф. Марин Дринов”, 1959.
13. *СРСБКЕ 1980*: Димитрова, Е., А. Спасова. Синонимен речник на съвременния български книжовен език, 3 изд. – София: Изд-во на БАН „Проф. Марин Дринов”, ИБЕ, 1980.
14. *Степанов 1997*: Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. – Москва: Школа „Языки русской культуры”, с. 40-76.
15. *Фразеологичен речник „Български фрази и изрази”*. Електронно издание. Достъп на: <https://frazite.com> (20.01.2017).